

Engin Erkiner: 1968 yıllarca ABD ve Fransa'ya –biraz da diğer kapitalist Avrupa ülkelerine- özgü olarak düşünöldü ve Türkiye gibi farklı ölkelerdeki 68'lerin de –kendine özgü dinamikleri bulunmakla birlikte- esas olarak bu ölkelerden etkilendiği varsayıldı. Son 10-15 yılda ise 68 ile ilgili değerlendirmelerde başlıca üç büyük değişme oldu: Birincisi: 68'in küresel ölçekte değerlendirilmesi gerekir. 68'in önemli olayları arasında büyük etkileşim vardır. 68 birkaç ölkeye indirgenemeyecek kadar geniş çaplıdır.

İkincisi: 68 bir –ya da birkaç- yıl değil, uzunluğu ölkelere ve bölgelere göre değişen bir dönemdir. Örneğin Latin Amerika 68'inin Küba devrimi (1959) ile başladığı, Allende'ye karşı yapılan darbe (1973) ile sona erdiği genel olarak kabul edilir. 68'den değil, “uzun 68”den söz edilmesi gerekir.

Üçüncüsü: 68 sosyalist ölkelerde de değişik oranlarda gerçekleşti. Yıllarca 68'in gelişmiş ya da az gelişmiş kapitalist ölkelerle sınırlı olduğu düşünöldü, ancak bunun doğru olmadığı dönemin tarihi tek tek ölkeler ya da bölgeler olarak değil de küresel çapta değerlendirildiğinde ortaya çıktı.

Bu maddelere 68'in farklı bölgelerdeki sonuçlarına göre sonraki yirmi yılın hazırlanmasında önemli rol oynadığı ve bazı ölkelerde önemli kültürel değişimlere yol açtığı da eklenmelidir.

Bu yazıda küresel ve uzun 68'in bütün özelliklerine yüzeysel değinmek yerine, sadece birkaç özellik üzerinde durulacaktır: sosyalist ölkelerde 68, Federal Almanya 68'i ve Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) ve Türkiye 68'inin bazı özellikleri...

Sembol bir yıl olarak 1968 başka önemli gelişmelerin de başlangıcıdır: Katoliklikle sosyal kurtuluşu birleştiren kurtuluş teolojisinin ortaya çıkışı, kadın hareketinde büyük dönüşüm, yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkması ve işçi sınıfının sosyal kurtuluşta başlıca özne olma rolünün sorgulanması gibi önemli gelişmeler üzerinde bu yazıda durulmayacaktır.

SOSYALİST ÜLKELERDE 68

Sosyalist ülkelerde 68 örneği olarak Çekoslovakya'daki "Prag baharı" akla gelir ve bu da 68 kapsamında ele alınmazdı. Bu durum 68'in ne olarak tanımlandığına bağlıdır. 68 anti-emperyalizm, Vietnam savaşı ve kapitalizme karşı mücadele ile sınırlı olarak ele alınırsa, sosyalist ülkelerde 1960'lı yıllarda olup bitenlerin bu kapsamda değerlendirilmemesi doğaldır. Ne ki, 1960'lı yıllarda sosyalist ülkelerde ortaya çıkan hoşnutsuzluk, önemli tartışmalar ve hareketlenme Çekoslovakya'ya özgü değildir. Polonya ve Yugoslavya'nın yanı sıra Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nden (DAC) de söz edilmesi gerekir.

1960'lı yıllar sosyalist ülkelerde iktidardaki sosyalizmin büyük sorunlarının tartışıldığı, emperyalist ülkelerde şekillendiği görülen bilimsel-teknolojik devrime karşı seçenekler konusunun gündemin merkezinde olduğu, çözüm yollarının arandığı ve kendisini sosyalist olarak tanımlayan güçler arasında sık sık sertleşen bir mücadelenin yürüdüğü yıllardır. Sorun Doğu ve Orta Avrupa ile sınırlı değildir. Benzeri tartışmalar, sayılan örnekler kadar açık olmasa bile, SSCB'de de gündemdedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nde (ÇHC) sosyalizmde farklı gelişme yolu kapsamında değerlendirilebilecek Kültür Devrimi de 1966 yılında başlar.

1960'lı yıllar sosyalizmde yeni gelişme yollarının arandığı, dünya sosyalist hareketinin SSCB ile ÇHC ekseninde bölündüğü yıllardır.

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de SSCB'nin dağılmasının 1960'lı yıllarda yapılan tartışmalar, bulunamayan çözümler ya da sonuç vermeyen çözüm yollarının ardından geldiği dikkate alınırsa; bu yılların sosyalist ülkelerin yirmi yıl sonraki geleceğinin şekillenmesinde önemli işlev taşıdığı, Çekoslovakya ile simgelenen ama bundan ibaret olmayan sosyalist ülkeler 68'inden söz edilebileceği de görülebilir.

68, küresel ölçekte, içinde yaşanan düzenden duyulan hoşnutsuzluğa karşı harekete geçmeyi içerir. Belirli bir merkez, ortak amaç yoktur, yöntemler farklıdır ve birbirini bazen ileri boyutlara varan etkileme söz konusudur.

45 YIL SONRA KÜRESEL 68

Geschrieben von: Erkiner

Montag, den 08. April 2013 um 17:36 Uhr - Aktualisiert Montag, den 08. April 2013 um 17:37 Uhr

---

Bu bağlamda iktidara gelmiş ve orada tutunmuş sosyalizmin gelişme sorunlarının iyice ortaya çıktığı, iddia edilenle gerçekleşen arasındaki büyük farklılıktan kaynaklanan sosyalist yabancılaşmanın yoğunlaştığı ve bunun harekete geçmesi kapsamında sosyalist ülkeler 68'inden söz edilebilir.

Yazının konusu reel sosyalizm tarihi olmadığı için bu dönemde yapılan tartışmalar ve yaşanan tasfiyeler üzerinde durmayacağım. Okur, sosyalizmin en gelişmiş ülkesi DAC ekseninde bir inceleme için 1989 Berlin Duvarı (İmge Kitapevi 2005) kitabına bakabilir.

F. ALMANYA 68'İ VE RAF

1968 yılında Federal Almanya ya da Batı Almanya ile DAC farklı ülkelerdir.

F. Almanya 68'i toplumda yolu açılan büyük kültürel değişim açısından önemlidir. Naziler neredeyse tümüyle dış güçler (Kızıl Ordu ve müttefik orduları) tarafından yenildi. İçerde ağır baskı uygulandı, her çeşit muhalefet tasfiye edildi; bu durum gerçek olmakla birlikte, Nazilerin halktan büyük destek gördükleri de belirtilmelidir. Naziler tabandan gelen bir kitle hareketiydi. Geliştikleri oranda devletin olanaklarından da yararlandılar, ama bu durum onların önemli entelektüellere ve iyi kadrolara sahip olmaları gerçeğini değiştirmez.

Alman halkının 1933-45 arasında Nazilere karşı önemli direniş gösterdiği söylenemez. Direnenler de oldu, ama başarılı olamadılar.

Nazilerin sahip olduğu kitlesel desteğin önemli psikolojik ve kültürel temelleri vardır. 1950 sonrasında bu konuda çok sayıda araştırma yapıldı. Adorno'nun "Otoriter Kişilik"i, Lorenzer ve König'in Hitler ve Nazilerle ilgili incelemeleri; aile yapısından eğitim sistemine kadar geniş bir

45 YIL SONRA KÜRESEL 68

Geschrieben von: Erkiner

Montag, den 08. April 2013 um 17:36 Uhr - Aktualisiert Montag, den 08. April 2013 um 17:37 Uhr

---

alanda Nazi ideolojisinin dayandığı temelleri gösterdi. Ekonomik kriz ve Versay Antlaşması'nın da önemli etkisi bulunmakla birlikte, Nazizmin kitle desteği sadece bunlarla açıklanamaz. Kitle temeli olan faşizmi, kültürel öğeleri dışarıda tutarak, esas olarak tekelci burjuvazi ile açıklamak mümkün değildir.

1945 sonrasında F. Almanya ve DAC'de bulunan halk, aynı halktı: Nazileri sonuna kadar desteklemişler, ama yenilmişlerdi; şimdi ise kendilerini ister parlamenter demokratik isterse sosyalist ilan etsinler, Nazi döneminin güçlü kültürel etkisinden kurtulabildikleri söylenemezdi.

Dışarıdan halk getirilemeyeceğine göre başka türlü de düşünülemezdi.

1945-68 arasında iki Almanya'da geçmişle iki ayrı çeşit hesaplaşma yaşandı:

Her ikisinde de Naziler lanetlendi. F. Almanya'da Nazizm NSDAP'ye (Almanya Ulusal Sosyalist İşçi Partisi) bağlanırken; DAC'de tekelci kapitalizm temeli öne çıkarıldı. Her iki ülkede de nazizmin kültürel temeli üzerinde durulmadı. DAC'de iktidarda olan SED (Almanya Sosyalist Birlik Partisi) için buna zaten gerek yoktu, çünkü asıl temel olan kapitalizmin tasfiyesiyle sorunun bittiği düşünülüyordu.

F. Almanya 68'i (DAC farklı bir 68 yaşadı) nazizme yol açan önemli faktörler arasında bulunan kültürle hesaplaşmanın yolunu açtı.

F. Almanya 68'inde başka ülkelerde görülmeyen oranda kuşaklar arası çatışma yaşandı. Nazileri oylarıyla iktidara getiren ve Naziler için savaşan babalar ve dedelere karşı isyan bu ülke 68'inde önemli yer tutar. Alternatif çocuk yetiştirme teorileri ve bunları uygulayan kurumlar, yabancı düşmanlığı aleyhine açılan kampanyalar (Nazizm karşıtlığının önemli bileşenidir), kadın hareketi ve barış hareketinin gelişmesi hayata geçti.

RAF'in ilginçliği ve önemi burada ortaya çıkar.

45 YIL SONRA KÜRESEL 68

Geschrieben von: Erkiner

Montag, den 08. April 2013 um 17:36 Uhr - Aktualisiert Montag, den 08. April 2013 um 17:37 Uhr

---

Başka ülkelerde olduğu gibi F. Almanya'da da 68 hareketi gelişimi içinde parçalandı ve bir bölüm silahlı mücadeleye yöneldi. Çekirdek kadroları ve aktif sempatanlarıyla birkaç yüz kişiden ibaret olan RAF ülke tarihinde önemli rol oynadı.

RAF için söylenen, "bu kadar az olan ve hakkında bu kadar inceleme yapılan başka örgüt yoktur" saptaması doğrudur.

RAF, dönemin F. Almanyasını faşist olarak nitelendiriyordu.

O zamanki ülke için faşist denilemez ama toplumdaki önemli pozisyonları işgal edenlerin oldukça büyük bölümü eskiden NSDAP üyesiydi ve bunların bir bölümü eskiden aktif Nazi idi.

Tutuklu RAF kadrolarıyla hapisanede uzun söyleşiler yapan bir bölüm psikolog şu sonuca vardı: RAF, Alman halkının Nazizme karşı gösteremediği direnişin 30-40 yıl gecikmeyle ortaya çıkmış halidir.

Direnışsizliğin, Nazilere karşı bir şey yapamamış olmanın acısı, aile içindeki ilk sosyalizasyonda –bilinçsiz olarak- çocuklara aktarılmış, bunların bir bölümü de RAF militanları arasında yer almıştı.

RAF'in karşı çıktığı kültürel temel dikkate alınmadan açıklanamayacak üç özelliği daha vardır:

Birincisi: silahlı eylemlere katılan militanlarının yaklaşık yarısı kadındır.

İkincisi: Açık desteğe dönüşmese bile toplumda RAF'e –en azından bir dönem- beslenen büyük sempatidir.

Üçüncüsü: Önemli bir devlet yetkilisini öldürmekten aranan bir RAF militanının rahip babasının

45 YIL SONRA KÜRESEL 68

Geschrieben von: Erkiner

Montag, den 08. April 2013 um 17:36 Uhr - Aktualisiert Montag, den 08. April 2013 um 17:37 Uhr

---

evinde kutlama partisi vermesi bu sempatiyi somutlar. Adam gazetecilere şöyle der: “Zamanında ben yapamadım, ama kızım yaptı.”

Bir ülkenin tarihinde sadece siyasi ve askeri değil aynı zamanda kültürel bir olgu olmak doğrusu her silahlı mücadele hareketine nasip olmaz.

DAC bu 68'i yaşamadı.

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Nazilerin eski DAC bölgesinde verimli bir zemin bulmalarında bu tarihin ne kadar rolünün bulunduğu ayrı bir incelemenin konusudur.

BİZİM 68'İN BAZI ÖZELLİKLERİ

Bizim 68 başka ülkelerdeki 68'leri etkileyemedi, ama dışarıdan kuvvetle etkilendi. Başka ülkelerdeki örneklerinde de görüldüğü gibi 68 hareketi bir süre sonra parçalandı ve bir bölümü silahlı mücadeleye yöneldi. Bu yönelimde dünyanın öteki ucundaki bir ülkenin, Küba'nın önemli etkisi vardır. 1970-72'nin iki silahlı mücadele hareketi, THKO ve THKP-C –farklı yorumlar yapmakla birlikte- Küba devriminden ve Latin Amerika ülkelerindeki silahlı mücadele hareketlerinden kuvvetle etkilendiler.

Burada yakından incelenmesi gereken ilginç bir durum söz konusudur:

Her iki örgütün de önemli kadroları büyük oranda Ankara'dandır.

İstanbul gibi işçi ve öğrenci hareketinin yoğunlaştığı bir kentin değil de Ankara'nın öne çıkması üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

1960 öncesinde sosyalist hareket Ankara'da yok denilebilecek kadar zayıf iken, 1960-70 arasında durum değişir. 68 hareketi üzerinde güçlü etkisi bulunan Kemalist cuntacıların –iktidara kısa yoldan el koyabilmek amacıyla- bu kente büyük önem vermeleri, ANT ve son yıllarda Sosyalist dışında zamanın teorik dergilerinin merkez bürolarının bu kentte olması, sosyalistler için Ankara'yı on yıl öncesiyle kıyaslanamayacak oranda öne çıkarır.

Ek olarak her iki silahlı mücadele örgütünün önde gelen kadrolarının tamamına yakını yabancı dil bilmektedir.

Bu özellik olmasaydı, Küba'nın da bizdeki 68'i derinden etkileyebilmesi söz konusu olmazdı.

Küba ve Latin Amerika konusunda çevrilmiş kitap yok gibiydi ve bu konudaki bilgi de kısa gazete haberlerinden edinilemezdi. THKO'nun büyük oranda ODTÜ kökenli olması, THKP-C'nin önemli kadrolarının da bu okuldan gelmesi (hepsi İngilizce biliyordu, SBF'li Mahir Çayan da Fransızca bilirdi), Küba ve Latin Amerika ilgili değişik metinlerin İngilizce ve Fransızca çevirilerinden okunmasını mümkün kıldı.

O dönemin teorik tartışmalarına katılanlar genellikle yabancı dil bilirdi. Yabancı bir dilden okunan metinler farklı yorumlanırdı ama Türkçede bulunmayan kaynaklara da bu şekilde ulaşılmış olurdu.

68'in tarihimizde kültürel bir yeri de var mıdır?

Bizim 68 için TİP'in 15 milletvekiliyle TBMM'ne girdiği 1965 yılından 12 Eylül 1980 arasındaki dönem belirlenebilir. Bizim "uzun 68'imiz 15 yıldır ve birbirinden farklı iki döneme ayrılabilir: 1965-1972 ve sonrasındaki dönem.

1968'in ilk dönem tarafından belirlenen –Almanya'daki kadar olmasa bile- önemli bir kültürel yanı vardır. 68'in tanınmış isimlerinin yıllar sonra bile unutulmaması ve anılması da bunun göstergelerinden birisidir.

Ceberut bir devlet geleneğine sahip olduğumuz biliniyor. Devlete karşı konulmaz, devletle uğraşılmaz anlayışı bu geleneğin sonucudur ve TC tarihinde ilk kez bir bölüm sosyalist bu geleneğe –üstelik de silahlı olarak- karşı durmuştur. Hayatını kaybedenlerden bazıları, örneğin Sinan Cemgil, bunun farkındadır.

“Biz fazla yaşamayacağız ama geride bir gelenek bırakacağız” sözleri ona aittir.

O yıllarda yarım asrı geride bırakmış olan sosyalist harekette ilk hapisten kaçış THKO ve THKP-C militanları tarafından Kartal-Maltepe askeri cezaevinden gerçekleştirildi. İnsanın kaçması için dışarıda gidebileceği bir yerin, gizlilikte ve sınırlı da olsa politik çalışmasını sürdürebileceği olanakların bulunması gerekir. Dışarıda bu olanakların yoksa kaçıp ne yapacaksınız?

Sosyalist hareket ancak 1965 sonrasındaki dönemde bu olanaklara sahip olabildi ve önemli bir zihniyet değişikliği de yaşandı.

Sosyalist harekette 1965-72 arası kutsal bir dönemdir denilebilir. Hatalar yapılmış, yanlış görüşler de savunulmuştur ama o güne kadar gerçekleştirilemeyen önemli adımlar da atılmıştır.

Bunların aslında daha önce olması gerekirdi, ama gerçekleştirmeleri 1968'in hemen öncesi ve sonrasına rastladı.

Bu nedenle gelecekte bu yıllar ne kadar aşılırsa aşılınsın yine de kutsallıklarını koruyacaktır.

45 YIL SONRA KÜRESEL 68

Geschrieben von: Erkiner

Montag, den 08. April 2013 um 17:36 Uhr - Aktualisiert Montag, den 08. April 2013 um 17:37 Uhr

---

Bizdeki 68, bu nedenle, bitmeyen 68 olarak da adlandırılabilir.

45 YIL SONRA KÜRESEL 68

Geschrieben von: Erkiner

Montag, den 08. April 2013 um 17:36 Uhr - Aktualisiert Montag, den 08. April 2013 um 17:37 Uhr

---